

Cnephasia cupressivorana (Lepidoptera: Tortricidae, Cnephasiini), nieuw voor de Belgische fauna

Chris Steeman

Samenvatting. Op 13 mei 2019 werden de eerste twee exemplaren van *Cnephasia cupressivorana* (Staudinger, 1871) voor België verzameld te Finnevaux (NA). Op 3 verschillende data in mei 2020 werden er op dezelfde locatie nog 15 andere exemplaren verzameld. Deze soort wordt hier voor het eerst uit België vermeld.

Abstract. On May 13, 2019, the first two specimens of *Cnephasia cupressivorana* (Staudinger, 1871) for Belgium were caught at Finnevaux (NA). During May 2020, 15 more specimens were collected on 3 different days at the same location. This species is mentioned here for the first time from the Belgian fauna.

Résumé. Les deux premiers exemplaires belges de *Cnephasia cupressivorana* (Staudinger, 1871) ont été capturés à Finnevaux (NA) le 13 mai 2019. En mai 2020, au même endroit, 15 exemplaires supplémentaires ont été collectés à 3 dates différentes. Cette espèce est mentionnée ici pour la première fois de Belgique.

Key words: *Cnephasia cupressivorana* – Faunistics – Lepidoptera – New record – Belgium.

Steeman C.: Koning Albertlei 90, 2950 Kapellen, België. christiaan.steeman@telenet.be

Inleiding

Tijdens een inventarisatie van nachtvlinders werd op 13 mei 2019 in het natuurreservaat Grand Quarti in de omgeving van Finnevaux (regio Famenne, NA), 2 exemplaren van het genus *Cnephasia* gevangen, die na controle van de genitaliën *Cnephasia cupressivorana* (Staudinger, 1871) bleken te zijn. Het jaar nadien, in 2020, werden er nog eens 15 ex. verzameld in hetzelfde gebied tijdens verschillende inventarisaties.

Materiaal en methode

Alle exemplaren werden verzameld tijdens entomologische excursies van 13.v.2019 tot 31.v.2020. Exemplaren werden verzameld met een entomologisch net en met skinnervallen voorzien van UV-licht en droog bewaard in goed gesloten transparante individuele buisjes van 1,5x5 cm. Na identificatie, gebaseerd op de volgende referenties: Chambon 1999, Kuznetsov 1978, Razowski 2001, 2002 en de online bronnen De Prins & Steeman 2003–2020, Lepiforum 2020, mothdissection.co.uk, werden de exemplaren opgezet en permanent bewaard in de collectie van de V.V.E. (Vlaamse Vereniging voor Entomologie).

Genitaliën werden gemacereerd in 10% KOH, verschillende keren gewassen in gedeïoniseerd water, gedeïdreed in ijsazijn, gespoeld in euparal-essentie en geopend zodat alle microscopisch morfologische structuren in ventraal zicht worden gepresenteerd. De

preparaten zijn permanent ingesloten op voorwerpglasjes in euparal-oplossing.

Het adult exemplaar in rustpositie werd gefotografeerd met een Camera Nikon D850 met aangepaste lens Nikkor 60 mm macrolens.

Morfologische preparaten van genitaliën werden gefotografeerd met een camera Nikon D850 aangesloten op Stereomicroscoop Olympus SZX16, gestapeld met het online stapelprogramma Helicon Focus en digitaal schoongemaakt met het Adobe Photoshop-programma versie CS6.

Soortmonitoring

De eerste 2 exemplaren in 2019 werden overdag met een net vanuit de begroeiing geschept. Ik was benieuwd of deze soort hier toevallig was terecht gekomen en of er hier misschien een kleine populatie aanwezig was. Daarom werd er tijdens de vliegperiode een jaar later, in 2020, zeer regelmatig gemonitord met UV-licht door middel van de gekende skinnervallen. Op 3 verschillende data werden er 5 soorten *Cnephasia*'s gevangen (deze werden allemaal gegenitaliseerd) waaronder in totaal 15 exemplaren van *C. cupressivorana*.

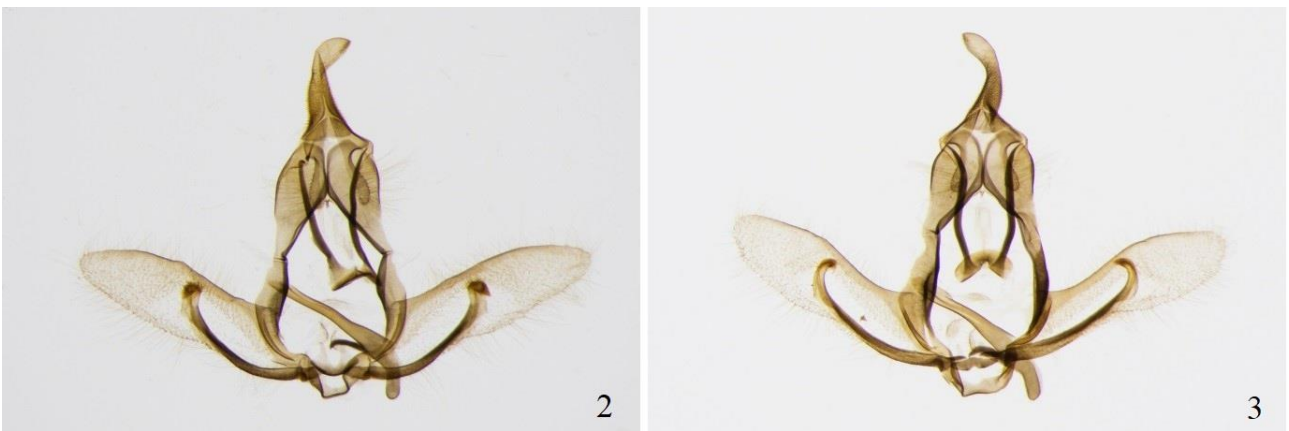
Ook werd er regelmatig gemonitord (zowel met licht als tijdens dagexcursies met een net) in reservaten in de regio en tot ver daarbuiten in dezelfde periode en de soort werd daar nog niet aangetroffen. We kunnen dus voorlopig stellen dat de soort in België een zeer kleine verspreiding heeft en dat er een goede populatie aanwezig is te Finnevaux.

Table. 1. Soortmonitoringsresultaten van *Cnephasia*-soorten in Grand Quarti.

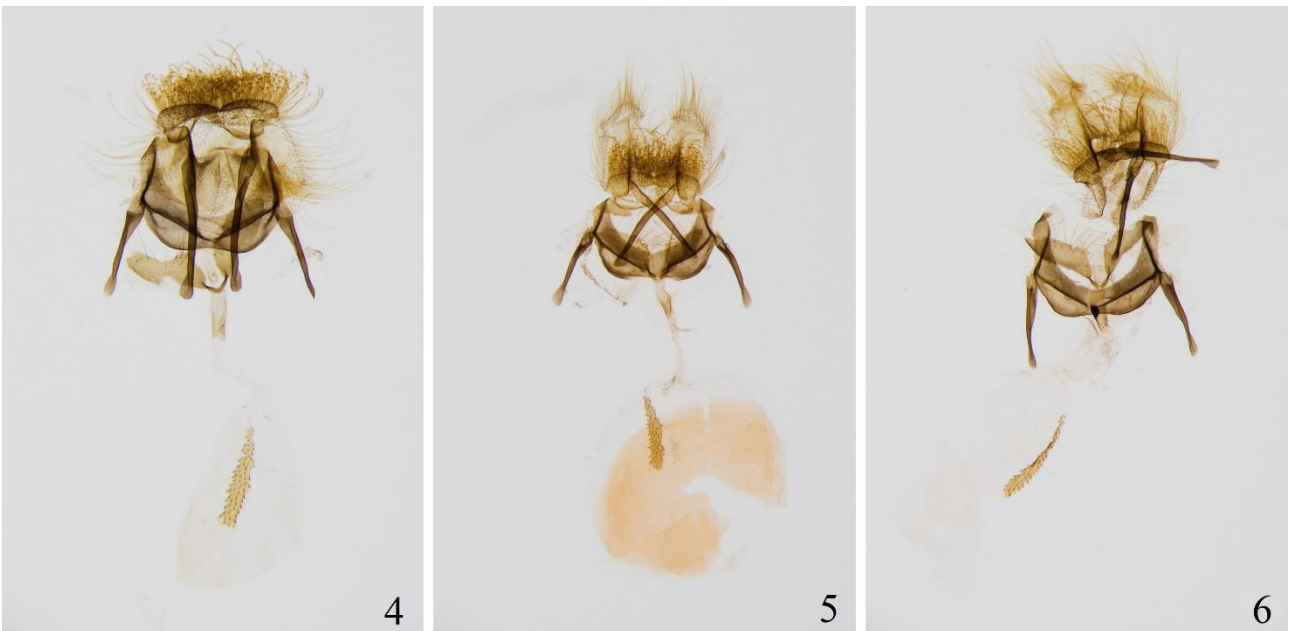
	<i>Cnephasia asseclana</i>	<i>Cnephasia communana</i>	<i>Cnephasia cupressivorana</i>	<i>Cnephasia incertana</i>	<i>Cnephasia stephensiana</i>
09/05/2020			7 ♂, 2 ♀		
22/05/2020		1 ♂, 2 ♀	4 ♂		
31/05/2020	2 ♂, 3 ♀	1 ♂, 1 ♀	1 ♂, 1 ♀	1 ♀	2 ♂

Fig. 1. Vrouwetje *Cnephasia cupressivorana*, Finnevaux, Namur, 09.v.2020, gen. det. Chris Steeman, STC 1569F. © Chris Steeman.

Figs. 2, 3. Mannelijke (♂♂) genitalia *Cnephasia cupressivorana*, Finnevaux, Namur, 13.v.2019, genitaal preparaten & det. Chris Steeman. Fig. 2. STC921M. Fig. 3. STC922M. © Chris Steeman.

Figs. 4–6. Vrouwelijke (♀♀) genitalia *Cnephasia cupressivorana*, Finnevaux, Namur, v.2020, genitaal preparaten & det. Chris Steeman. Fig. 4. STC1565F. Fig. 5. STC1569F. Fig. 6. STC1575F. © Chris Steeman.

Taxonomie

De soort is voor het eerst beschreven in 1871 door Staudinger. Het genus *Cnephasia* telt 41 soorten.

In België werden er tot dusver 8 soorten waargenomen (De Prins & Steeman 2003–2020) en *Cnephasia cupressivorana* is de 9de soort. Als Nederlandse naam wordt Cipresspikkelbladroller voorgesteld op basis van de wetenschappelijke naam en één van de voedselplanten.

Biologie

Rupsen overwinteren in het eerste larvale stadium en mineren in de vroege stadia. Ze beginnen pas te eten na het voltooiën van hun zeer lange diapauze.

In tegenstelling tot de meeste polyfage *Cnephasia*'s leven de rupsen maar op enkele voedselplanten zoals *Cupressus* (cipres), *Scrophularia* (helmkruid) en *Prunus armeniaca* (abrikoos) (Kuznetzov 1978).

De vlinders vliegen in 1 generatie per jaar in het voorjaar vanaf half april tot begin juni maar de hoofvliegtijd ligt meestal vanaf einde april tot laat in mei.

Kenmerken

Het genus *Cnephasia* is een soortengroep waar de meeste waarnemers weinig aandacht aan besteden omdat de meeste soorten alleen op naam kunnen gebracht worden door middel van controle van de genitaliën. Dit genus is bekend omwille van zijn variatie in uiterlijk en daarom is *C. cupressivorana* niet visueel te onderscheiden van de andere Belgische *Cnephasia*'s

behalve dan van *C. longana*. Spanwijdte van 16 tot 20 mm. Grondkleur van voorvleugels grijs maar zeer variabel met lichte bruine of witte markeringen, donkerdere strepen en zwartachtige stippen. De voorste brede dwarsband is meestal duidelijk en donkerder gekleurd zeker naar het midden toe, maar ook dit is variabel. De franje heeft de zelfde kleur als de grondkleur van de voorvleugel. Achtervleugel bruinachtig grijs en lichter van kleur naar de basis toe. De franje is lichtgrijs en bleker. Het mannelijk genitaal (Fig. 2, 3) is gekenmerkt door de sterk omgekeerde sacculus, de lange uncus en de zeer lange gnathos armen. De aedeagus is dun en vrij simpel maar soortspecifiek. Het vrouwelijk genitaal (Fig. 4–6) zijkant van het sterigma slank en naar de top spits toelopend, colliculum vrij zwak gesclerotiseerd, ductus seminalis afkomstig uit het uiteinde van de corpus bursae.

Verspreiding

Cnephasia cupressivorana komt voor in een groot deel van Europa en Klein-Azië.

Met zekerheid aanwezig in: Albanië, België, Corsica, Frankrijk, Griekenland, Italië, Kirgizië, Klein-Azië, Kroatië, Macedonië, Oostenrijk, Roemenië, Sardinië, Sicilië, Slovenië, Spanje en Zwitserland (Fauna Europaea).

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar het Département de la Nature et des Forêts (DNF) voor het bezorgen van de nodige vergunningen om inventarisaties te mogen verrichten in het Waals landgedeelte.

Literatuur

- Chambon J. P. 1999. *Atlas des genitalia mâles des lépidoptères Tortricidae de France et Belgique*. — INRA, Paris, 395 pp.
- De Prins W. & Steeman C. 2003–2020. *Catalogue of the Lepidoptera of Belgium*. — <https://projects.biodiversity.be/lepidoptera/genus/1651/> [geraadpleegd 05 februari 2020].
- Fauna Europaea 2020. *All European Animal Species online*. — https://fauna-eu.org/cdm_dataportal/taxon/06d7d076-276e-4a81-928c-1967bc3ab16f [geraadpleegd 05 februari 2020].
- Gilligan, T.M., Baixeras, J. & Brown, J.W. (2018) *T@RTS: Online World Catalogue of the Tortricidae. Version 4.0*. — <https://www.tortricidae.net/catalogue.asp> [geraadpleegd 05 februari 2020].
- Kuznetzov V. I. 1978. Tortricidae (Olethreutinae, Cochyliidae), listovetki. — In: Medvedev G. S. (Ed.), *Opredelitel nasekhomykh Evropeiskoy tchasti SSSR, 4*. — Nauka, Leningrad pp 193–710.
- Lepiforum 2020. *Bestimmungshilfe für die in Europa nachgewiesenen Schmetterlingsarten*. — http://lepiforum.de/lepiwiki.pl?Cnephasia_Cupressivorana [geraadpleegd 05 februari 2020].
- Mothdissection 2020. *Cnephasia cupressivorana*. — https://mothdissection.co.uk/species.php?Tx=Cnephasia_cupressivorana [geraadpleegd 05 februari 2020].
- Razowski J. 2001. *Die Tortriciden (Lepidoptera, Tortricidae) Mitteleuropas*. — Frantisek Slamka, Bratislava, 319 pp.
- Razowski J. 2002. *Tortricidae of Europe Volume 1*. — Frantisek Slamka, Bratislava, Slovakia, 247 pp.